

Provodeći volju Ljubljenoga ljubav štovatelja preobrazit će se u onu višu ljubav koja je uistinu dostojna Ljubljenoga. Samo onom slugi koji voli ovom ljubavlju, On će otkriti Sebe u Svojoj savršenoj ljepoti, dok će zaljubljena duša samo koračajući stazom nesebične ljubavi doživjeti ujedinjenje sa svojim Ljubljenim i u Njegovoj želji naći svoj mir.

Ovdje konačan cilj i kraj potrage biva dostignut, ali ne ukidanjem ili poništenjem, nego apsorpcijom i preinakom, tako da duša preobražena u sliku Božiju sama postaje dio Boga i u Njemu ostaje živjeti zauvijek. Jednom prilikom kazala je Hasanu el-Basriju: "Prestala sam postojati, izašla sam iz same sebe. Postala sam jedno s Njim."⁶

Rabija al-Adawiyya bila je iskren hodočasnik primordijalnoj mudrosti Deusa Absconditusa (hikma *ilāhiyya*) i zaljubljenik hijerognoze (ma'rifa *āharawiyya*). Na svom hodočasničkom putu dospjela je do razine svjetlosnog čovjeka (*insān nūrāni*). Na ovu razinu uspjela se tegobnim samospoznajnim i samoozbiljujućim putem Ljubavi, koji je uvijek iznova pretpostavljao laštenje, glačanje svoga srca, svoje intuicije, svoje duše i svoga uma molitvom srca (zikir) i molitvom uma (fikr).

Mora se priznati da je mistička staza osobita. Ona u svojoj suštini spaja duhovna ostvarenja različitih tradicija. Uvijek iznova čovjeka podsjeća da za svojim potrebama traga unutar svoga bića.

I kršćanska objava sadrži više poziva na ujedinjenje s Bogom po ljubavi: "Ko ne ljubi nije upoznao Boga, jer Bog je ljubav" (1, Iv., 4,8);

"Bog je ljubav, ko ostaje u ljubavi ostaje u Bogu, i Bog u njemu." (1, Iv., 4,16).

Mistika u kršćanskoj tradiciji jeste prije svega dar Božiji. Smještena je u bit žive vjere, uronjena je u ljubav i oblikovana njome.

Riječ mistika izvodi se iz grčke riječi *myein* da označi isto što i zatvoriti. Prema neoplatoničkoj filozofiji riječ *myein* primjenjuje

---

⁶ Svoja duhovna iskustva ona nije zadržavala samo za sebe, nego je nastojala iz svoje unutarnje duhovne riznice posijati poneki dragulj proživljene mudrosti. Ona je na tragu dotadašnje mističke tradicije smatrala isposništvo najpodesnijim putem ulijevanja mudrosti i znanja u predana ljudska srca. Na tom putu post je bio najpodesnije sredstvo za otkravljenje otvrdnutih srdaca. Post je u ljudska srca uvodio istinske duhovne sadržaje, nadnaravni mir i svijest o opstojnosti svjetova s onu stranu zvijezda.

se u smislu "zatvoriti osjetila." U religijskim tradicijama, po Fridrihu Hajleru, mistika bi se mogla opisati kao oblik ophođenja s Bogom pri kojem se radikalno negira svijet i "Ja", pri kojem se ljudska osobnost rastvara i tone u beskrajno Jedno Božanstva.⁷

Religiozno polazni doživljaj kršćanske mistike sastoji se u tome da se naspram pojavnog svijeta stoji nepovjerljivo, s više ili manje neprihvatnja. Pojave u svijetu spoznaju se kao zapreke za spasenje koje odvrćaju od onoga što je istinito. Pred vanjskim neistinitim svijetom mistik zatvara svoja osjetila. On se trudi da se oslobodi fatalnog jastva i mojosti. Meister Eckhart kaže da se ovdje čovjek mora osloboditi samoga sebe.⁸

Johanes Meister Eckhart, jedan je od najvećih kršćanskih mistika Zapada, rođen je 1260. godine u Hochheimu blizu Gota u Njemačkoj. Bio je pripadnik dominikanskog reda, putovao je Evropom i vršio vizitacije. Nije lahko klasificirati njegov nauk, a on kao mislilac izmiče uobičajenim kategorizacijama. Sin je trinaestog stoljeća i izranja iz svog vijeka.

Meister Eckhart, kao propovjednik i kao učitelj, bio je poštovan zbog erudicije i pedagoškog majstorstva. Pridavao je veliki značaj unutarnjem životu i slobodi koju on rađa. U krilu najdublje unutarnjosti smještena je njegova filozofija. Vršio je dužnosti profesora, upravnika i propovjednika u Kelnu, Strazburu i Parizu. Zapravo, uprava Reda je s pažnjom pratila izlaganja ovog genijalnog analitičara duše te je sa zadovoljstvom proširila prostor njegova djelovanja. Godine 1300. poslali su ga na Studium Generale, na pariškom univerzitetu, duhovnoj prijestolnici tadašnjeg Zapada. Godine 1302. on je postigao titulu magistra nakon što je održao obavezna predavanja o sentencijama Petra Lumbarde.

Eckhart je dobro poznao i baštiniio tradiciju platonsko-neoplatonskog mišljenja, koja se prenosila preko Prokla, Pseudo-Dionisija, Scotusa Eriugene, viktorianaca pa sve do Alberta Velikog. Neoplatonsko mišljenje i svijet platonskih ideja bili su neprolazno savršen svijet nerazorivog bitka, a samim tim i neiscrpno vrelo Božanske utjehe zemaljskom čovjeku izloženom nastajanju, nestajanju i njegovim mukama.

⁷ Leksikon temeljnih religijskih pojmova, Prometej, Zagreb, 2005., str. 271.

⁸ Vidi više: Dawy Marie-Madeleine: Enciklopedija mistika, (s francuskoga preveli Milivoj Mezulić, Franjo Zenko, Gordana V. Popović i Klara Gönc Moaçanin), Naprijed, Zagreb, 1990., str. 389.

Godine 1310. Meister je po drugi put poslan na Katedru na Pariški univerzitet. Tokom drugog boravka on je udario temelje svom velikom djelu Opus Tripartitum, trodijelnom djelu koje je sačuvano samo u dijelovima i koje Eckhart nikad nije završio. Meister Eckhart nije bio kompilator. Izmicao je svakoj vrsti sistematizacije. Samosvjesno je iznosio nove ideje. Tako je znao kazati: "Ja ću vam reći ono što još niko nije rekao." Prsiljavao je onoga koji ga sluša ili da mu okrene leđa ili da se preobrazi.

Uprava Reda Meistera je kao šezdesetogodišnjaka poslala na Studium generale u Keln, na katedru na kojoj je nekad predavao Albert Veliki. No, put njegova napredovanja ovdje je presječen. Godine 1326. protiv Meistera je pokrenut inkvizicijski postupak, zbog, kako je navedeno, širenja po vjeru opasnih učenja.

Svojim istražiteljima suprotstavio se ponosom i samosvjesnošću mislioca koji je znao da nije shvaćen zbog ograničenosti sitnih duhova. Govorio je smiono. Znao je kazati: "O uzvišenim stvarima može se navještati samo uzvišenim riječima i poneseonom dušom."⁹

Godine 1329. Papinska komisija proglasila je dvadeset i osam članaka Meistera Eckharta inkriminiranim, od kojih su sedamnaest osuđeni kao heretični, a jedanaest kao sumnjivi za heretičnost.

Na kraju svog duboko duhovnog djela Das Buch der Gottlichen Trostung (Knjiga Božanske utjehe) na prigovor koji mu je upućen na procesu koji je protiv njega vođen, odgovorio je pozivajući se na Augustina u prvoj njegovoj knjizi Confesiones (Ispovijesti): "Šta ja tu mogu ako to neko ne razumije? I Augustin na jednom mjestu kaže da je očito odveć sebeljubiv onaj čovjek koji hoće zaslijepiti druge da bi ostalo sakriveno njegovo sljepilo."¹⁰

Eckhartovo mističko-intelektualno zrenje u njemu je stvaralo osjećaj izvjesnosti da bivstvena jezgra ljuske duše i temelj Božanskog Bitka imaju isti ritam i da su Bog i čovjek u svom bitku povezani na način koji nije lahko objasniti u ograničenom pojmu. Shvatiti karakter te povezanosti znači dokučiti Eckhartovo učenje o dubinskom temelju duše.

---

⁹ Vidi više: Eckhart Meister, Knjiga božanske utjehe, Naprijed, Zagreb, 1989.

¹⁰ Isto.

Eckhartova mistika jest osobito iskustvo. To je mudrosno i egzistencijalno pounutrenje primordijalne tradicije kršćanstva. A unutar tog pounutrenja odvija se posvemašnje ozbiljenje Božanske Biti i Božanskog Bitka. Put do ovog ozbiljenja jest *Intellectus in Deum ascensus* – s Bogom biti po sumišljenju i sudjelovanju u vremenu i u samom svijetu. Meister Eckhart naučavao je da cjelinu treba tražiti ljestvicom osobnog usavršavanja (*scala mystica*) koja pretpostavlja razine siromaštva, odvojenosti i ljubavi.

Siromaštvo kojem su se prepuštali mnogi ljudi tokom kršćanske mističke povijesti pretpostavljalo je neku vrstu duhovne pripreme i uvođenja u kasnija mistička usredotočenja, teorijske spekulacije i mističke ekskurzije do najviših stupnjeva uzlazno-spoznajnog ozbiljenja. Siromaštvo je predstavljalo prvu stepenicu prema udubljivanju i unutarnjem zrenju.¹¹

A Meister Eckhart kaže da je siromašan onaj čovjek koji ništa neće, ništa ne zna i ništa nema. Kod Eckharta je stalno prisutna pozicija: ili biti u odnosu sa stvorenjima ili se sjediniti s Bogom. Tako je razlika između Stvoritelja i stvorenja, između Bitka i bića, shvaćena kao suprotnost, kao međusobna isključivost kao konkurencija.

U propovjedi *lusti vivent in aeternum* on govori o svjetlu koje se nalazi u duši, koje je nestvoreno i nestvorivo. To svjetlo prima spoznaje od Boga neposredno. Kad se čovjek okreće od stvorenih stvari i od samog sebe, on se sjedinjuje s tom iskrom u duši koja se protivi svim stvorenjima, želeći Boga onakvog kakav je On samom Sebi.¹²

Eckhart želi reći da je ona Božanska iskra u čovjeku jednaka Bogu, i zato se može sjediniti s Bogom. No, jedinstvo Boga i čovjeka on poima kao identitet Boga i čovjeka. Ovaj identitet Bernard Welte, tj. jedan od njegovih komentatora, smatra energetskim identitetom (grč- *energeia*, lat- *actus*). Zapravo, ovdje je riječ o identitetu onoga koji aktivno djeluje i onoga koji trpi to djelovanje, o identitetu između aktivnog i pasivnog principa kao kod Aristotela.

U svojim traktatima Meister razotkriva tajnu smirene duše koja je prispjela u savršenu ravnotežu. On kaže da snagom iskrene

---

¹¹ Mieth Dietmar, Meister Eckhart: Jedinstvo u bitku i djelovanju, Izraz, br. 1, Sarajevo 1990., str. 26.

¹² Vidi više: Eckhart M., Knjiga božanske utjehe.

vjere i odanosti ljubavi mistik mora istrajno hoditi i pronicati kroz zastore koji ga dijele od Prijatelja kao sukusa same Ljubavi, te Mu ići u susret prelazeći razine Scala mystice. Ovo putovanje je prepuno zamki kojima valja na odgovarajući način odoljeti. Ovo pretpostavlja bivstvovodavnu mističku stazu čiji milotvorni ritam uzdiže mistika na razinu transcendentnog čovjeka koji je homoverus, homoperfectus, homouniversalis. Ovo je pregnuće snagom kojem primordijalni adamovski duh u nama prelazi u posebnu narav i osobnost.

U sklopu svog mističkog razviđanja i zrenja o duši, Meister će razviti svoje suštinsko gledanje na Ljubav kao put do Istine. On smatra da u dubini ljudske duše postoji nešto što se može nazvati archa, ili sami temelj ili dno duše, nešto nestvoreno što on drži umom ili duhovnim srcem. Zahvaljujući toj iskri nestvorenog, ljudska duša ima moć umovanja, te je blagodareći ovom svojstvu u svom krajnjem sapijencijalnom i egzistencijalnom spoznajnom došašću kadra sebi priskrbiti dostojanstvo deiformnog entiteta. Na ovoj razini se kuša iskustvo archane, ili discipline tajne, koja se ozbiljuje u onom unutarnjem prostoru ljudskog srca koji se oslovljava duhovnim srcem ili zdjelom samoga otajstva.

U svom otkrivanju Istine, ili u vlastitoj samospoznaji i putovanju u središte vlastite archane, duša može realizirati onaj najviši egzistencijalni obrazac koji se u mističkom iskustvu Istoka i Zapada najčešće naziva sjedinjenjem s Bogom, ili preklapanjem s Istinom, ili uviranjem u Istinu. Sve se ovo dešava snagom Stvaralačke ljubavi koja je esencija duše. Završnica ovog samospoznajnog procesa ili duhovnog ozbiljenja dešava se u onom najdubljem unutarnjem skrovištu, u iskri (scintilla animae) i produhovljenoj oštrici (acies mentis) gdje Bog spreže mistikovu dušu u potrazi za samim sobom na skrovit, otajstven i neprevarljiv način.¹³

Na kraju, možemo kazati da su i Rabija al-Adawiyya i Meister Eckhart, proživljavali slična mistička iskustva i duhovne drame. Oni jesu pripadali različitim religijskim tradicijama, no

---

¹³ U najdubljoj unutarnjosti smještena je mistika Meistera Eckharta. Duhovna žilišta njegova jezika počivaju u samom duhovnom tlu kršćanskog svetog štiva. Iz tog tla Meister izvlači najbolje duhovne gene koji će roditi najboljom duhovnom genealogijom kršćanske mudrosti i donijeti najbolje duhovne plodove na povijesnom stablu kršćanske tradicije.

navedena njihova iskustva i spomenute njihove drame uvijek su se ozbiljavali po unaprijed zadatim istim ritmovima. Eckhartova, kao i Rabijina epistemologija, kao posebni iskustveni događaji samoozbiljenja, oslikavaju sasvim slične razine duhovne staze kojom se uspinjalo ovo dvoje hodočasnika vrhuncima mističke spoznaje.

Meister Eckhart živio je pet stoljeća nakon Rabije al-Adawiyye, ali je evidentno da je pomno proučavao i dobro poznao duhovnu baštinu istočnih naroda. Njih oboje trenutke osobite mističke blaženosti identificirali su sa stanjem izlaženja iz sebe, nakon čega su postajali Jedno s Njim. Kod oboje mistika jedinstvo je simbolizirano s kapi vode stopljenom u okeanu, gdje kap vode ne gubi svoj identitet, nego se vraća svome izvoru.

Zapravo, ezoterijska tradicija, kako Rabije al-Adawiyye, tako i Meistera Eckharta, granice svog kraljevstva pomjera izvan granica kosmičkog vremena i prostora, pomjera ih u prostranstva teokosmosa i metakosmosa, ostavljajući tragove žive hijerognoze u metageografskim toposima. A, zapravo, intima Rabije al-Adawiyye i Meistera Eckharta ostaje biti prostorom u kojem Deus Absconditus sada kao Deus Artis i Deus Ludens dovršava hijerofanije svoje smoraskrivajuće gnoze. On je u srcima ovo dvoje mistika izgradio hram u kojem će svijetliti Njegov neugasiv sjaj.

Sažetak

Pojam ljubavi jest kreativni put do spoznaje i dolaska do Istine kod velike sufijske ličnosti Rabije al-Adawiyye i kršćanskog mistika i filozofa Meistera Eckharta. Rabija al-Adawiyya rođena je oko 717. godine u Basri, gdje je provela veliki dio života. Život joj je bio obilježen molitvama, osamom, duhovnim pjesništvom, kontemplacijama i nesvakidašnjim ne samo mističkim iskustvom nego i mističkim utjecajem i angažmanom jedne veličanstvene žene.

Meister Eckhart rođen je oko 1260. godine u Hochheimu blizu Gotha. Kao pripadnik dominikanskog reda studirao je, i kasnije predavao, u Parizu. Meister Eckhart pokazivao je nezaustavljivu sklonost prema duhovnom životu kojim su živjeli najbolji baštinici mističke gnoze.

Gledano sa stanovišta religijske znanosti, djelovanje mi-
stika se tumači kao oblik ophođenja sa Bogom pri kojem se
negira svijet i "ja", a ljudska osobnost zalazi i tone u jedinstvu
s Božanskim.

Rabija al-Adawiyya i Meister Eckhart nose različite du-
hovne odore, posjeduju različite simbole, no pripadaju jednom
istom transcendentnom dnu.

حاملة القرآن الكريم م. بهية دورميشيفيتش

الحب في التقاليد الصوفية الروحية للإسلام والنصرانية

تعتبر فكرة الحب عند الشخصية الصوفية العظيمة ربيعة العدوية والروحاني النصراني
الفيلسوف مايستير إيكارت طريقا إبداعيا إلى معرفة الحقيقة. من وجهة نظر الدين يفسر نشاط
الصوفيين كطريقة الاتصال بالله التي تنكر فيها الدنيا و "الأنا" والخاصية الإنسانية تختفي وتغرق
في الاتحاد بذات الله. ربيعة العدوية ومايستير إيكارت يلبسان زيا روحيا مختلفا ويمتلكان رموزا
مختلفة ولكنهما ينتميان إلى نفس الخالق الواحد الباطن.

By Hfz Mr Behija Durmisevic

LOVE IN MYSTICAL TRADITION OF ISLAM AND CHRISTIANITY

The term love, in the case of great Sufi Rabia Al-Adawiyya and
Christian mystic and philosopher Meister Eckhart's teachings, represents
a creative path to cognition and discovery of the Truth. From the religious
science point of view, acts of a mystic are understood as a form of main-
taining relations with God, in which the world and "I" are negated, and a
human personality immersing into unity with Divine. Rabia Al-Adawiyya
and Meister Eckhart may wear different spiritual robes, may have different
symbols, but they belong to the same transcendental base.